

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΛΕΞΙΚΑ / ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

Λεξικά

Η εκδοτική διαδρομή της λεξικογραφίας κατά τον 20ό αιώνα αρχίζει με την κυκλοφορία του πρώτου τόμου του *Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας* των Χένρυ Λίντελ και Ρόμπερτ Σκοτ, που τύπωσε ο Α. Κωνσταντινίδης στην Αθήνα το 1901. Πρόκειται για την όγδοη έκδοση της μετάφρασης του πρωτοτύπου, την οποία επιμελήθηκε ο Π. Μόσχος. Εκτός από τον Κωνσταντινίδη που διάβασε και διόρθωσε τη μετάφραση του λεξικού, εργάστηκαν φιλολογικά και οι Άντ. Οικονόμος, Γ. Γαρδικας και Α.Ν. Γιάναρης. Το μοναδικό αυτό λεξικό συμπληρώθηκε το 1977 από τον Κ.Δ. Γεωργούλη και ομάδα φιλολόγων, υπό την εποπτεία του Π.Κ. Γεωργούντζου.

Το 1933 άρχισε να συντάσσεται το σπουδαίο εννεάτομο, *Μέγα λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσας*, από τον εκδοτικό οίκο Δημητράκου (1933-1950), με χρηματοδότηση του Ι. Ζερβού, ο οποίος συνέβαλε έτσι στην πραγματοποίηση του οράματος του Γ.Ν. Χατζηδάκι, για τη σύνταξη λημμάτων στα οποία θα διαφαίνεται η διαχρονική πορεία της ελληνικής γλώσσας.

Το 1927 κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο «Ελευθερουδάκης», το δωδεκάτομο *Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ελευθερουδάκη*. Την επιμέλεια είχε ο Κώστας Ελευθερουδάκης με συντάκτη, μεταξύ άλλων, και τον Στ. Καραβία. Εμπεριέχει 400.000 λήμματα, που γράφτηκαν από 400 ειδικούς και επιστήμονες κάθε κλάδου, ορισμένα από τα οποία συνοδεύονται από βιβλιογραφικές παραπομπές. Την πλούσια εικονογράφηση υπογράφουν διάσημοι ζωγράφοι και χαράκτες, όπως οι: Δ. Γιολδάσης, Α. Κογεβίνας, Φ. Κόντογλου και Αγγελική Χατζημιχάλη.

Η δεκαετία του '30 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τα «χρόνια της εγκυκλοπαιδείας». Το 1926 άρχισε να κυκλοφορεί η *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία* (σε 23 τόμους), από την Ανώνυμη Εταιρεία Εκδόσεων και Γραφικών Τεχνών «Πυρσός», με εκδότη τον Παύλο Δρανδάκη. Ιδρυτής του «Πυρσού» ήταν ο επιχειρηματίας Πανσανίας Γ. Μακρής, ο οποίος εργαζόταν στην Πάτρα ως το 1914.

Ο Δρανδάκης (1896-1945), που σπούδασε στη σχολή των Ιησουιτών στο Κάιρο, εξάσκησε τη δημοσιογραφία στην Αθήνα και το 1917 ίδρυσε

Η Μεγάλη Σφραγίς του Σολομώντος και η αρχή της προσευχής του αφορισμού του Προφήτη, σε χειρόγραφο Αγιασματάριο, από την έκδοση: «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια», τόμ. 4 (σ. 295).

δική του εφημερίδα, την *Courrier d'Athènes*. Για την έκδοση της *Εγκυκλοπαιδείας* συγκροτήθηκε επιτροπή σύνταξης, στην οποία συμμετείχαν μεταξύ άλλων οι: Β. Δούσμανης, Α. Αδαμαντίου, Γ. Αθανασιάδης, Α. Κούζης, με γραμματέα τον Η. Αποστολίδη. Τα 280.000 λήμματα που την απαρτίζουν συντάχθηκαν από 700 συνεργάτες και συμπληρώθηκαν με βιβλιογραφικές αναφορές. Την πλούσια εικονογράφηση που συνοδεύει την ύλη υπογράφουν καλλιτέχνες της τάξεως των: Α. Αστεριάδη, Σπ. Βανδώρου, Σπ. Βασιλείου, Π. Βυζάντιου, Δ. Γαλάνη, Βάσως Γερμενή, Φ. Κόντογλου, Γ. Λυδάκη, ενώ το εξώφυλλο σχεδιάστηκε από τον ζωγράφο Διονύσιο Καψοκέφαλο. Ως και σήμερα, πολλά λήμματα της *Εγκυκλοπαιδείας* αντιπροσωπεύουν μοναδική πηγή πληροφοριών.

Ειδικά Λεξικά

Ο Ιωάννης Ν. Τραυλός εντόπισε στα «κατάλοιπα» του δασκάλου του Αναστάσιου Κ. Ορλάνδου υλικό που είχε συγκεντρώσει ο «δάσκαλος» την εποχή που δίδασκε στο ΕΜΠ, από το 1910 ως το 1940. Πρόκειται για μια λεξικογραφικού χαρακτήρα έρευνα, με στόχο τη σύνταξη ενός ολοκληρωμένου λεξικού «Αρχαίων Αρχιτεκτονικών Όρων». Με τα δελτία του Ορ-

βιβλιοθήκη, ή (λατ. **bibliothēca** και **bybliothēca**: έλληνιστί: **βιβλίων θήκη** [Vitr. – Th. I. gr., λ. – LIDD Sc. λ. βιβλιοθήκη. Th. I. I. και OxfordLD, λ. bibliothēca]). Συλλογή βιβλίων κυρίως δὲ οικοδόμημα ἐν τῷ ὁποίῳ ἐφυλάσσοντο αἱ βύβλοι, ὅθεν καὶ **βυβλιοθήκη** ὀρθότερον εἶναι νὰ γράφηται, ἢν γραφὴν παρέχει καὶ ὁ VITRUVIUS (1. 2,7. 6. 4,1.5,2,7,3. 7, Pref. 7). Εἰς μεταγενεστέρως ἐπιγραφὰς ἀπαντᾷ ἡ διὰ τοῦ *ι* γραφὴ ὡς π.χ. ἐν ΜΑΜΑ VIII 498,13 (Ἀφροδισιάδος): τὸ [λιθι]κὸν πᾶν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ οἶκον σὺν περιφλ[ιώμασιν] καὶ βιβλιοθήκαις. – Περί τῶν βιβλιοθηκῶν ἐν γένει βλ. ΕΑΑ λ. (τ. II, 93-99 καὶ fig. 146), μετὰ σχετικῆς βιβλιογραφίας. Ὡσαύτως, RAC λ. (τ. 2,231-274), μετὰ σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ κατόψεως βιβλιοθήκης τῆς Ἐφέσου ἐν σελ. 265/6. Abb. 1. Ἀρχικὴν κάτοψιν τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης βλ. ἐν Ephesos V, 1,3:3.

Το λήμμα «βιβλιοθήκη», από την έκδοση: «Λεξικόν Αρχαίων Αρχιτεκτονικῶν Όρων» (σ. 54).

λάνδου ανά χείρας, ο Τραυλός, σε συνεργασία με τους: Π. Πυριοβολή, Μαρία Νικολαΐδου-Γαβρίλη και Ευάγγελο Ρούσσο, συμπλήρωσαν σε διάστημα μιας δεκαετίας τα δελτία. Η έρευνα για τη σύνταξη του έργου ήταν εξαντλητική, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς διατρέχοντας την έκδοση *Λεξικόν των Αρχαίων Αρχιτεκτονικών Όρων* (Αθήνα, Αρχαιολογική Εταιρεία, 1986), αφού χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές αρχαία ελληνικά συγγράμματα (και ορισμένα λατινικά) αλλά και νεότερα λεξικογραφικά έργα, όπως και συλλογές αρχαίων επιγραφών.

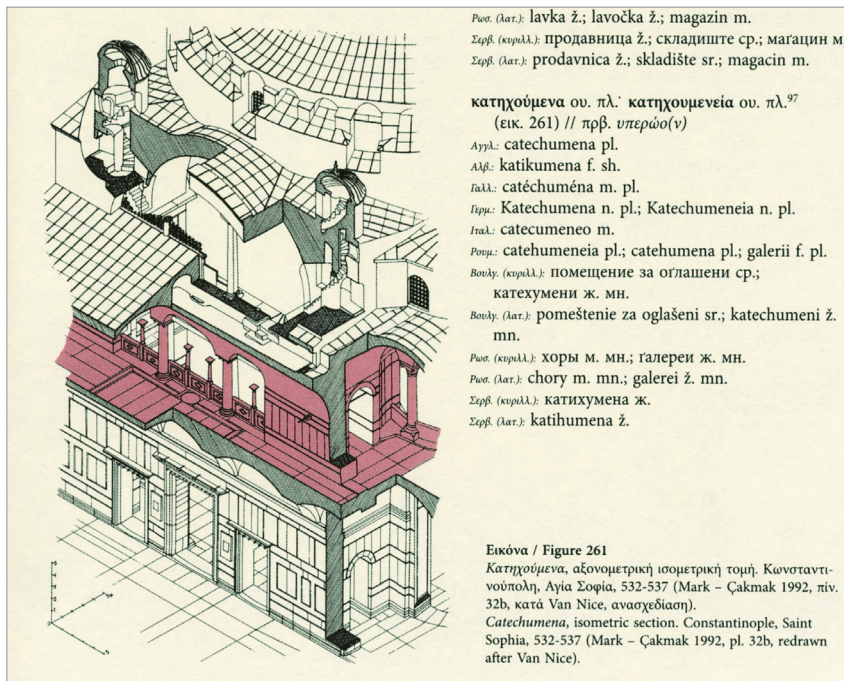
Τα λήμματα του *Λεξικού* ανέρχονται σε 4.755 και η δομή του είναι πράγματι αξιοθαύμαστη, καθώς στο κάθε λήμμα δεν σημειώνονται μόνο οι γραμματικές παραλλαγές του όρου, αλλά παρατίθενται εξαντλητικά αποσπάσματα από τις πηγές, επιτρέποντας έτσι στους ερευνητές να προσδιορίσουν τη σημασία που έδιναν κατά εποχή στον συγκεκριμένο όρο, όπως και τον ακριβή τρόπο γραφής του.

Μια υποδειγματική λεξικογραφική σύνθεση, ενδεικτική της ποιότητας των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης, είναι και το *Πολύγλωσσο Εικονογραφημένο Λεξικό Όρων Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής και Γλυπτικής*, με την επιστημονική επιμέλεια της Σοφίας Καλοπίση-Βέρτη και της Μαρίας Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου (Ηράκλειο 2010). Τα λήμματα συνοδεύονται από πλούσιο εικονογραφικό υλικό (φωτογραφίες και αξονομετρικά σχέδια, τομές, κατόψεις και σκίτσα) το οποίο συγκέντρωσαν και επιμελήθηκαν οι: Πέτρος Κουφόπουλος, Σταύρος Μαμαλούκος και Μαρία Μυριανθέως-Κουφοπούλου.

Η εργασία αυτή έρχεται να καλύψει το κενό που υπήρχε αναφορικά με την ορολογία της βυζαντινής αρχιτεκτονικής και τέχνης γενικότερα, συμπληρώνοντας έτσι το *Λεξικόν (Αρχαίων Αρχιτεκτονικών Όρων)* των Ορλάνδου και Τραυλού. Η εισαγωγή, που υπογράφεται από τις επιμελήτριες της έκδοσης, είναι πλήρως κατατοπιστική ως προς το σκεπτικό σύνταξης του *Λεξικού*: επιλογή του συγκεκριμένου εικονογραφικού υλικού, ενιαία κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε για τα σχέδια και επιλεγμένη Βιβλιογραφία που καλύπτει το σύνολο του έργου. Οι φωτογραφίες, πάλι, είναι όλες πρωτότυπες και πολλές από αυτές απεικονίζουν αρχιτεκτονικά μέλη των οποίων τα διακοσμητικά μοτίβα έχουν πλήρως φθαρεί, όπως το *Κιονόκρανον ένζωδο* της Μονής του Οσίου Λουκά. Έτσι, σχεδιάστηκε επακριβώς το κιονόκρανο, αποκαθιστώντας την εικόνα της αρχικής του μορφής. Ξεφυλλί-

ζοντας το *Λεξικό* αυτό, θλίβεται κανείς αναλογιζόμενος πόσο πολύ μας λείπουν εργαλεία αυτής της ποιότητας.

Ειδικά *Λεξικά* λείπουν από την ελληνική βιβλιογραφία, όπως λόγου χάρι, ένα *Λεξικό* για τους όρους της ελληνικής τυπογραφίας ή ένα *Λεξικό*

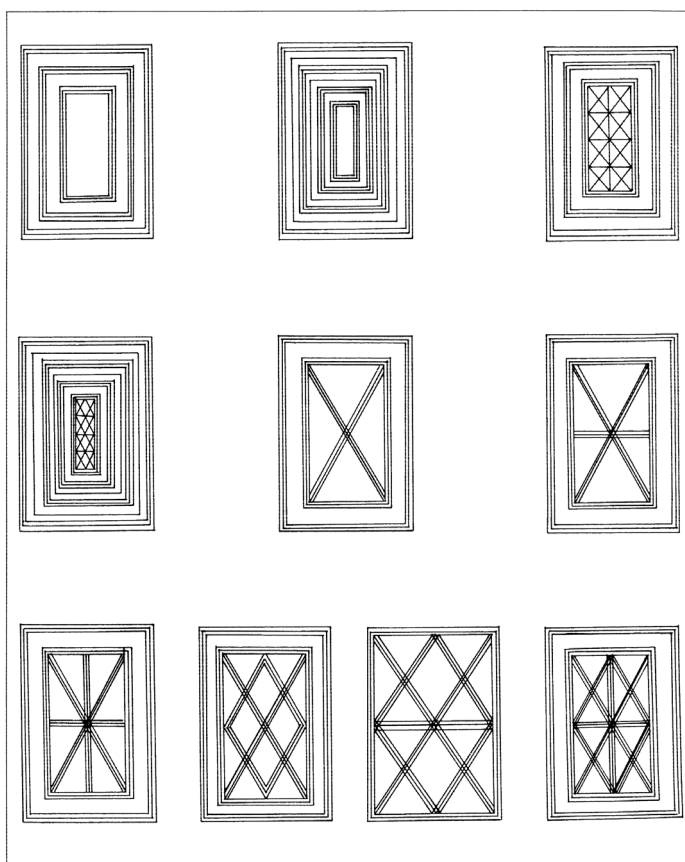

Κατηχούμενα: Αξονομετρική ισομετρική τομή της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, από την έκδοση: «Λεξικό Όρων Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής και Γλυπτικής» (σ. 129).

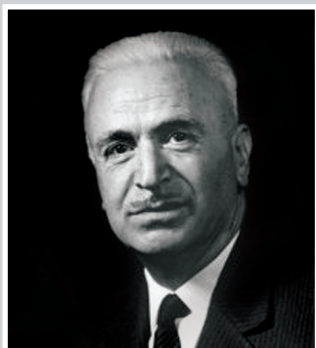
για τους Έλληνες εκδότες-τυπογράφους. Επιπροσθέτως, λείπει και ένα *Λεξικό* σχετικά με την τέχνη της στάχωσης, κενό που ήρθε να καλύψει το περιοδικό *Βιβλιοαμφιάστης. Περιοδική έκδοση για την Ελληνική Βιβλιοδεσία*, που κυκλοφόρησε από το Εργαστήριο Βιβλιοδεσίας του Μπάμπη Λέγγα το 1999. Εμπνευστής και πρωτεργάτης της έκδοσης είναι ο Μπάμπης Λέγγας, βιβλιοδέτης αλλά και ιστορικός της τέχνης της βιβλιοδεσίας. Το εισαγωγικό σημείωμα που υπογράφει η Συντακτική Επιτροπή μας πληροφορεί ότι: «η ελληνική βιβλιογραφία σε θέματα ιστορίας της βιβλιοδεσίας είναι ίσως η φτωχότερη στην Ευρώπη». Το πρώτο άρθρο είναι του Κων-

σταντίνου Χούλη, του πιο διακεκριμένου μελετητή της βυζαντινής και μεταβυζαντινής βιβλιοδετικής τέχνης, και επιγράφεται «Η Βυζαντινή Βιβλιοδεσία. Ιστορία, Τέχνη και Τεχνική». Ο λεξικογραφικός χαρακτήρας του περιοδικού συνίσταται στο ότι, μέσα από τα άρθρα, όχι μόνο μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την τέχνη και τις τεχνικές της βιβλιοδεσίας σε κάθε εποχή, αλλά έχει τη δυνατότητα να αποδελτιώσει και τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν συγκεκριμένες εργασίες, όπως: *πινακίδα, κεφαλάρι, κλείστρο, πλεξίδιο, νεύρο* κ.ά.

Κ.Σ.

Γραμμικά σχέδια διακόσμησης βυζαντινών μοναστηριακών βιβλιοδεσιών, από την έκδοση: «Βιβλιοαμφιάστης», Αθήνα, 1999 (σ. 32).

Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής

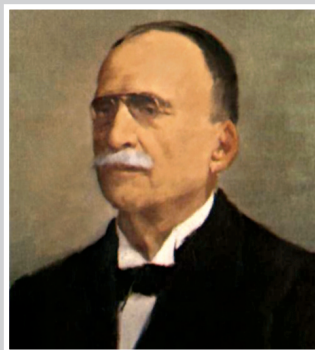
Ο **ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ** γεννήθηκε στην Ίμβρο το 1906 και πέθανε στη Θεσσαλονίκη το 1976. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ και γλωσσολογία στα πανεπιστήμια της Βιέννης και του Βερολίνου. Ο Ανδριώτης επικεντρώθηκε στη μελέτη των νεοελληνικών ιδιωμάτων και διαλέκτων, συμβάλλοντας έτσι αποφασιστικά στη διάκριση συγκεκριμένου λογοτεχνικού ύφους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Το σημαντικότερο έργο του είναι το *Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (Θεσσαλονίκη, 1951, επανέκδοση με διορθώσεις και προσθήκες του συγγραφέα, 1967). Ο Ανδριώτης επισημαίνει στον Πρόλογό του τις ανυπέβλητες δυσκολίες που συνάντησε, είτε γιατί αρχαίες λέξεις δεν έχουν ακόμα ετυμολογηθεί στη νεοελληνική, είτε γιατί δεν έχουν προταθεί πειστικές αντιστοιχίες τους, είτε γιατί οι προτεινόμενες ερμηνείες τους δεν είναι κοινά αποδεκτές. Έτσι, ο συντάκτης του *Λεξικού* προχώρησε σε μια καταγραφή, προσδιορίζοντας τις λέξεις των οποίων δεν μπορούσε να εξακριβώσει την ετυμολογική ρίζα ως «αγνώστου ετύμου».

Η δεύτερη έκδοση του 1967 είναι εμπλουτισμένη με νέες λέξεις, από τότε που η νέα ελληνική γλώσσα αφομοίωσε υλικό από την αρχαία και την καθαρεύουσα.

Κ.Σ.

Λεξικόν Ερμηνευτικόν των Ενδοξοτάτων Ελλήνων Ποιητών και Συγγραφέων

Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ, αδελφός του δραματουργού Δημήτριου, γεννήθηκε στη Μυτιλήνη το 1848 και πέθανε το 1925. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ και άρχισε τη σταδιοδρομία του στην Αίγυπτο, στο Ελληνικό Γυμνάσιο της Αλεξάνδρειας. Αργότερα, συνέχισε τις μελέτες του γύρω από τη φιλολογία στα πανεπιστήμια της Λειψίας και του Βερολίνου και παράλληλα καταπιάστηκε με την παλαιογραφία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Ο Βερναρδάκης έγινε γνωστός στους φιλολογικούς κύκλους με την πολύτομη έκδοση των *Ηθικών* του Πλουτάρχου, βασισμένη σε ένα άγνωστο ως τότε κώδικα που εντόπισε σε μοναστηριακή βιβλιοθήκη του Αγίου Όρους και η οποία αποδείχτηκε πιο αξιόπιστη από τη γερμανική έκδοση του 1925. Σπουδαίο, επίσης, έργο του είναι το τρίτομο *Λεξικόν Ερμηνευτικόν των Ενδοξοτάτων Ελλήνων Ποιητών και Συγγραφέων* (Αθήνα, Επικαιρότητα, 1908-1911).

Το βιβλίο προκάλεσε αντιδράσεις στους γλωσσολογικούς και φιλολογικούς κύκλους, με προεξάρχοντες τους: Κ. Κόντο, Γ.Ν. Χατζηδάκι και Χ. Χαριτωνίδα. Ο τελευταίος μάλιστα δημοσίευσε στο περιοδικό *Αθηνά* μια φιλολογική κριτική «Ελέγχου του Βερναρδακείου Λεξικού», όπου επισημαίνει πολυάριθμα σφάλματα και παραλείψεις. Ο Βερναρδάκης, προκειμένου να ανατρέψει τις κατηγορίες, απάντησε στον «Ελεγχον» με ένα φυλλάδιο που δημοσίευσε το 1912.

Κ.Σ.

Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας

Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΒΟΣΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ γεννήθηκε στην Αμάσεια του Πόντου το 1895 και πέθανε στην Αθήνα το 1984. Ασχολήθηκε με τη σύνταξη λεξικογραφικών έργων, έχοντας πρότυπο τον *Θησαυρό των αγγλικών λέξεων και φράσεων* του Ρότζετ (1949).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Το πιο σημαντικό από τα έργα του είναι το *Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα 1962²), που συντάχθηκε για πρώτη φορά με βάση τη νοηματική διάταξη της κάθε λέξης, καταγράφοντας τον λεκτικό πλούτο της νεοελληνικής γλώσσας (καθαρεύουσας και δημοτικής). Ο Βοσταντζόγλου σημειώνει στον Πρόλογό του πως η ιδέα της σύνταξης ανάλογου λεξικού δεν είναι καινούργια, ούτε δάνειο από ξενόγλωσσα λεξικά. Πρώτος ο Πολυδεύκης από τη Ναύκρατη, τον 2ο αιώνα μ.Χ., συνέταξε το περίφημο έργο του *Ονομαστικόν*. Η σύνταξη των εννοιολογικών λεξικών προϋποθέτει ότι η ύλη παρατίθεται με αυστηρή αλληλουχία των εννοιών χωρίς καμία επεξήγηση της σημασίας της λέξης. Ωστόσο, η καινοτομία του *Αντιλεξικού* έγκειται στην παράθεση επί μέρους εννοιών μέσα σε αγκύλες.

Το *Αντιλεξικόν* του Βοστατζόγλου αποτελεί την ασφαλέστερη οδό για την επιλογή ταυτόσημων εννοιών στον γραπτό και προφορικό λόγο, εις τρόπον ώστε ένας πλούτος λέξεων να μην πέσουν στην αφάνεια και στη λήθη τελικά. Λόγου χάρη, η γλώσσα ενός πολιτισμένου λαού, επισημαίνει ο Βοσταντζόγλου, διαθέτει εκατοντάδες χιλιάδες λέξεις για να περιγράψει πρόσωπα και πράγματα, στην εκφορά του λόγου όμως δεν χρησιμοποιούνται πάνω από 2.000! Από τις 400.000 λέξεις της αγγλικής γλώσσας, ο Μίλτων χρησιμοποίησε στα συγγράμματά του μόνο 8.000!

Κ.Σ.

Αντίστροφον Λεξικόν της Νέας Ελληνικής

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ γεννήθηκε στα Σελλιά Ρεθύμνου το 1907 και πέθανε στην Αθήνα το 1977. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ και γλωσσολογία, μεταξύ άλλων, και στη Βιέννη, με δασκάλους τον Κρέτσερ και τον Χάβερς. Κατέλαβε την έδρα Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, διαδεχόμενος τον Β. Φάβη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Στο γλωσσικό ζήτημα ο Κουρμούλης στάθηκε νηφάλια απέναντι στις ακρότητες και στα «δικαιώματα» της λόγιας γλωσσικής παράδοσης. Ανήκε στους ιστορικοσυγκριτικούς γλωσσολόγους, γνώρισμα των οποίων είναι ο συνδυασμός της Γλωσσολογίας με τη Φιλολογία.

Το σπουδαιότερο από τα συγγράμματά του είναι το *Αντίστροφον Λεξικόν της Νέας Ελληνικής* (Αθήνα 1976), το πρώτο του είδους στην ελληνική βιβλιογραφία. Σ' αυτό οι λέξεις κατατάσσονται με βάση όχι το πρώτο γράμμα τους αλλά το τελευταίο, και κατά την αντίστροφη φορά τους, δηλαδή από δεξιά προς τα αριστερά.

Στα Παραρτήματα στο τέλος του *Λεξικού* παρατίθενται, εκτός των άλλων, αναλυτικοί πίνακες, για τους οποίους ο Κουρμούλης διευκρινίζει πως σπανίζουν στη διεθνή βιβλιογραφία της λεξικογραφίας, καθώς μόνο ο Μ. Alieni (ιταλικά) και ο Α. Juilland (γαλλικά) έχουν περιλάβει αντίστοιχους πίνακες. Στην «προίκα» του Κουρμούλη προς τους Έλληνες, να συμπεριλάβουμε και τη συμβολή του με το πόνημά του: *Η γλώσσα του Κάλβου*, Αθήνα 1948.

Κ.Σ.

Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939, σπούδασε αρχικά στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ και συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Κολωνίας, δίπλα στον Χ. Ζάιλερ, γλωσσολόγο και ελληνιστή. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα καταπιάνεται με την έρευνα της πορείας της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονία και παράλληλα προσφέρει ανεκτίμητο έργο ως πρόεδρος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Από τις δεκάδες δημοσιευμένες μελέτες του ξεχωρίζει η *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία* (Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998³). Ήδη από τον Πρόλογο του ο Μπαμπινιώτης καταθέτει την πεποίθησή του πως ο φιλόλογος δεν μπορεί να διδάξει σωστά τη λογοτεχνία μας, από τους αρχαίους χρόνους και ύστερα, χωρίς προηγουμένως να κατέχει ζητήματα γλώσσας, που τέθηκαν κατά περιόδους, αναφορικά με την εξέλιξη του νοήματος κάθε λέξης. Ήδη από τη εποχή του Σωκράτη, η «γλώσσα» των σοφιστών παρουσιάζει ιδιαιτερότητες ως προς τη σημασία της λέξης.

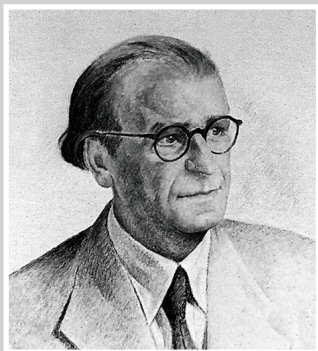
Απόσταγμα και εμπειρία της όλης του ενασχόλησης με τη γλωσσολογία είναι το *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998). Στη σελίδα τίτλου του βιβλίου δηλώνεται σαφώς πως το τελικό αποτέλεσμα βασίστηκε και στο Γλωσσικό Αρχείο του Σπουδαστηρίου Γλωσσολογίας του ΠΑ. Σε περισσότερες από 2.000 σελίδες λημματογραφούνται οι λέξεις, παρατίθεται η αρχαία τους γραφή, σημειώνεται περιφραστικά το νόημά τους και η αντίστοιχη γραφή τους στη λαϊκή γλώσσα.

Κ.Σ.

Γλωσσολογία GLoSSoLoGia

τομος 9-10
Αθήνα
1990-1991

Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)

Ο ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ γεννήθηκε το 1883 στην Αθήνα, όπου και πέθανε το 1959. Γλωσσολόγος και από τους

σημαντικότερους εκπροσώπους του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Αρχικά γράφτηκε στη Φυσικομαθηματική Σχολή, αλλά σύντομα πήρε μεταγραφή για τη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ. Συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, όπου παρακολούθησε μαθήματα γλωσσολογίας, κλασικής φιλολογίας, βυζαντινολογίας, φιλοσοφίας και παιδαγωγικής. Το 1909 γνωρίστηκε με τον Αλ. Δελμούζο, που εφήρμοζε πρωτοποριακές μεθόδους, για τα ελληνικά δεδομένα, στην επιστήμη της παιδαγωγικής.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Το περισσότερο γνωστό βιβλίο του και σημαντικότερο γραμματικό εργαλείο είναι η *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*, που συντάχθηκε από επιτροπή, με τον ίδιο τον Τριανταφυλλίδη εισηγητή και πρόεδρο. Η *Γραμματική* τυπώθηκε το 1941 και ανατυπώθηκε επανειλημμένα με συμπληρώσεις ως το 1988. Η Εισαγωγή της είναι στην ουσία μια ιστορία της ελληνικής γλώσσας για χρήση των σπουδαστών και του ευρύτερου καλλιεργημένου κοινού, καθώς τονίζονται οι συνθήκες και οι ιδιαίτερες συγκυρίες που οδήγησαν στη διαμόρφωση της νεοελληνικής γλώσσας.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η σύγχυση που είχε προκαλέσει η καθιέρωση της δημοτικής και οι δυσκολίες που προξενήθηκαν από τη μη ορθή χρήση της, οδήγησαν τον Παπανούτσο να εκδώσει ένα βιβλίδιο με τίτλο: «Σύντομες οδηγίες για την καλή χρήση της Δημοτικής».

Η *Γραμματική* του Τριανταφυλλίδη, ή «κρατική» όπως ονομάζεται συχνά, ακολούθησε τον παραδοσιακό τύπο σύνταξης της γραμματικής και στόχο είχε την έκθεση των κανόνων που τη διέπουν, όπως προκύπτει από την προφορική παράδοση.

Κ.Σ.

Εισαγωγή στη Νεοελληνική Γραμματική

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΙΣ γεννήθηκε στο Μύρθιο Αγίου Βασιλείου της Κρήτης το 1848 και πέθανε στην Αθήνα το 1941.

Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ με καθηγητές τον Στ. Κουμανούδη και τον Κ. Παπαρρηγόπουλο. Για μεταπτυχιακές σπουδές επέλεξε τα πανεπιστήμια της Λένας, της Λειψίας και του Βερολίνου, όπου και ειδικεύτηκε στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία. Με την επιστροφή του στην Αθήνα αναλαμβάνει τη νεοσύστατη έδρα της Γλωσσολογίας στη Φιλοσοφική Σχολή του ΠΑ (1890).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | Τα δημοσιεύματά του αντιπροσωπεύουν μεγάλο όγκο άρθρων και συγγραμμάτων, αλλά το σπουδαιότερο έργο του είναι το: *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Γραμματική* (*Einleitung in die neugriechische Grammatik*, Λειψία 1892). Στο βιβλίο αυτό θεμελιώνονται για πρώτη φορά με πληρότητα οι θεωρητικές αρχές σπουδής της νέας ελληνικής και αντιμετωπίζονται τα καίρια προβλήματα της γλώσσας μας. Τονίζεται ιδιαίτερα και αποδεικνύεται ότι η έρευνα για την ελληνική γλώσσα δεν μπορεί να ολοκληρωθεί μόνο βάσει των γραπτών κειμένων, αλλά πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν και η προφορική παράδοση. Τουλάχιστον δύο από τα επιτεύγματα του Χατζηδάκι στη γλωσσολογία είναι ότι: σε μια εποχή που ήταν κοινά αποδεκτό ότι η έρευνα της ελληνικής έπρεπε εξ ολοκλήρου να στηριχθεί στα όψιμα βυζαντινά κείμενα και μόνο, απέδειξε ότι η δομή της γλώσσας μας και ο πραγματικός αριθμός των ιστορικών γλωσσικών φαινομένων, θα παρέμενε εντελώς απρόσιτος εάν δεν λαμβάναμε υπ' όψιν μας την προφορική παράδοση. Στο μέτρο αυτό απέδειξε ότι: η δομή της νέας ελληνικής ανάγεται στα χρόνια της Αλεξανδρινής Κοινής.

Κ.Σ.